

”Kalla kriget! – lugna gatan?”

Hur det var under kalla krigets dagar

När en domstol skall fria eller fälla någon är detta en många gånger svår men mycket grannliga uppgift i samhällets tjänst. Detta är den yttersta gränsen för medborgarens rättigheter och skyldigheter, varför förtroendet för rättssystemet måste vara oklanderligt. En domstol förväntas ha inlevelseförmåga och kanske även empati för den sak som skall hanteras.

I fallet Bertil Ströberg ägde hans sak rum under kalla krigets sista årtionde dvs. 1980-talet, vilket vi inte visste då att det snart skulle upphöra. Det berodde senare på kloka ledare inom Sovjetunionen och USA att kalla kriget upphörde. Emellertid rasade kalla kriget för fullt när BS blev måltavlan i en aktion för att främmande makt ville avleda ifrån någonting.

I rättssammanhang var det väsentligt att domstolen hade insikt och känsla för det kalla kriget som pågick för att helt kunna förstå den aktion BS utsattes för. Det går aldrig att helt sätta sig in i någon annans situation om man inte var där dvs. närvarande i ”kriget”. Man kan skapa sig en viss förståelse för detta men inte mer.

För att helt förstå vad som hände och varför det kunde hända 1983, bör man ha varit verksam under det kalla kriget och t o m levt med det. Man måste inse att Sverige var litet i stormaktens ögon. De stora hade i stort sett obegränsade resurser för att styra skeenden dit man ville och skaffa sig den information man behövde.

Vi skall inte för ett ögonblick tro att vi som alliansfritt land med en liten befolkning var någon match för de stora. Den som är starkast gör det han vill för att nå sina syften – detta har alltid gällt och gäller än i dag.

Under detta årtionde utvecklades landets försvarsmakt mycket kraftfullt och materielförsörjdes dvs. ”backades upp” av en vass försvarsindustri i världstopp. Luftförsvaret hade en särskilt kraftfull utbyggnad med flyg- och bassystem samt med stridslednings- och luftbevakningssystem. Allt detta sammanflätades med likaledes moderna kommunikationssystem/sambandssystem.

För allmoge i samhället var det kalla kriget bara något abstrakt, något man hade hört talas om. Kalla kriget var en ständig maktdemonstration mellan de största militära blocken NATO och WP. Legalt och illegalt spioneri florerade, vilket även ägde rum inom vårt lands gränser. Många människor föll offer för denna verksamhet både skyldiga och tyvärr även oskyldiga.

Spioneriet inriktades inte bara mot militär kapacitet inkl försvarsindustri utan även mot landets administrativa kapacitet dvs. dess rikslednings förmåga att bedöma en händelseutveckling och fatta beslut om åtgärd. Likaså testades ofta förmågan att i fred kunna hantera incidenter bl. a vid kränkningar av territoriet. Sammanfattningsvis pågick en ganska stor illegal verksamhet i Sverige. Det var inte ovanligt att företeelser inträffade för att avleda.

Den som hade instrumenten och kapaciteten, kunde styra och ställa, vilket främst var förbehållet NATO och WP (hade en rejält ”överbemannad” ambassad). Ett litet land som Sverige kunde endast skydda sig genom att vara på sin vakt och hålla hårt i sin organisation och verksamhet.

Vår alliansfrihet inbjöd dessvärre stormaktsblocken till att vara närgångna, vilket även kunde ske i det dolda.

I denna tid var jag stabsofficer under större delen av 1980-talet i försvarshögkvarter (HKV) och mina verksamhetsområden var främst utbyggnad av landsomfattande sensorsystem (radarsystem) för luftförsvaret och även för marint ytförsvaret. Jag levde således med det kalla kriget i min vardag.

Stabsofficerare i HKV var säkerhetskontrollerade i högsta klassen, vilket medgav tillträde till kvalificerat hemlig information dvs. information som var av mycket stor betydelse för rikets försvar. Dock avsågs endast den information som fordrades för aktuella arbetsuppgifter.

Ofta genomfördes säkerhetsgenomgångar om stormakters typiska beteenden för att snärja eller värva ”informatörer”. Likaså betonades sättet att hantera sekretessbelagd information och var tjänstesamtal borde äga rum.

Säkerhetsmedvetandet var högt genom aktiva säkerhetsofficerares försorg.

Vi var medvetna om att vi var iakttagna och intressanta för främmande makter. HKV telefonkatalog var informativ för de som intresserade sig för oss. I den var alla namngivna och vilka ansvarsområden vi hade.

Det vi särskilt uppmanades till var vårt levnadssätt dvs. att leva ett så normalt ”Svenssonliv” som möjligt för att inte ge utomstående gratischanser att intressera sig alltför mycket för oss. I regel var vi inte störda av att vara iakttagna men vi visste om det.

Vi visste att vi var kartlagda och måltavlor ifall en konflikt skulle uppstå. Främst var utomståendes intressen riktat mot luftförsvaret, flygförband och sambandsfunktioner samt i dessa sammanhang dessa systems nyckelpersonal.

Vi var även kunniga om stormaktsblockens militära förmågor genom den underrättelsetjänst vi själva bedrev inom försvaret. Den skedde inom landets gränser riktat mot omvärlden genom främst signalspaning.

Det går att på avstånd lokalisera och identifiera system och verksamhet tack vare alla de elektroniska system som ingår i en modern försvarsmakt. Alla dessa system är som ”elektroniska julgranar” dvs. de ”lyser upp” i det elektromagnetiska spektrat med sina utsända signaler, vilka då kan uppfattas på stora avstånd och identifieras .

Jag tror inte någon officer kände olust att tjänstgöra vid HKV under kalla krigets dagar utan vi var mycket medvetna om verkligheten.

Lugna gatan på ytan ja, men i det dolda var stormakterna aktiva!

Det var inte alltid allting gick i händerna för stormakterna. Felsteg gjordes och ett typiskt sätt att dölja detta var att just skapa avledning. BS blev en bricka i en sådan avledning. Det hade kunnat vara en annan stabsofficer men nu blev det BS kanske inte minst genom att han var en typisk nyckelperson och till sitt levnadssätt var en vänlig och hjälpsam människa.

Genom WP agerande snärjdes BS i en aktion för att avledning skulle ske från något annat.

Det var viktigt att domstolarna förstod det kalla krigets vardag. Om den insikten funnits i högre grad, hade domstolarna sannolikt kunnat se hur klena indicierna var för ett spioneri som BS skulle vara delaktig i, medan indicierna för en aktion mot BS var starka. Dessvärre lades ingen energi på att identifiera själva aktionen. Den var som tagen ur ”Uppslagsbok för det kalla kriget” dvs. först kontakt, sedan förtroendeingivning och slutligen konfrontation med andra ord en typisk aktion under kalla krigets tid.

Så här långt efter kalla krigets dagar är det dessvärre svårare att inse hur det verkligen var. Det är desto mera angeläget att nu försöka se aktionen i dess rätta sammanhang när dessutom nytt tidigare undanhållet material har kommit upp till ytan, vilket tveklöst bör leda till en upprättelse för BS.

Ingemar Olsson